

Celebrul regizor de cinema și poetul Emil Loteanu, la 6 noiembrie a.c. ar fi împlinit frumoasa vârstă, dacă parcursul pământesc, destinul zbuciumat al artistului nu s-ar fi întrerupt, atât de nedrept, la 19 aprilie 2003, într-un spital din Moscova. Născut într-o familie de intelectuali, în târgul Securenii, județul Hotin al României Mari, și-a petrecut copilăria în satul Clocușna din Nordul Basarabiei (în prezent, raionul Ocnîța, Republica Moldova). La vârsta fragedă de 5 ani (1941), vizitează, împreună cu mama sa Tatiana, învățătoare la clasele primare din Clocușna, orașul Cernăuți, important centru cultural de rang european și vizionează împreună filmul american "Diligența" (regizor John Ford), care i-a stârnit în adâncul sufletului un gând năstrușnic: să devină și el creator de producții cinematografice, deși nici nu-și imagina ce ar însemna o asemenea profesie și o viață de aventură.

Tatăl Vladimir moștenise, la Clocușna, o moară, de la bunicul Lotoțki, de origine poloneză, iar în anul 1944, când trupele armatei roșii se apropiau de Basarabia, tânăra familie (între timp, se mai născu un fiu Marcel, la 19 august 1941, viitorul cineast român) a fost nevoită să se refugieze în adâncul României. Purtând numele de familie Lotoțki, au fost sfătuiți să se mute în Polonia, dar sângele românesc i-a îndemnat să-și romanizeze numele în Loteanu și au ajuns, mai întâi, la Rădăuți, nu departe de Mănăstirea Putna, apoi s-au deplasat în orașul Râmnicu Vâlcea, ca în cele din urmă să se stabilească la București. În Capitala României, Emil este admis la liceul Sf. Sava, unde exista un cerc

INDEPENDENȚA
ROMÂNĂ

literar și la vârsta de 14 ani, în 1950, debutează ca poet în revista "Contemporanul", la rubrica "Tineră Speranță". Dar prima mare încercare a destinului junelui Emil avusese loc pe parcursul anului 1949, când atras de veștile despre verișorul său Lucian, fiul mătușii Anastasia, din satul Colincăuți, regiunea Cernăuți, laureat al olimpiadei elevilor de la Kiev - a trecut fraudulos granița URSS (tatăl său Vladimir, după divorț, primise un post de profesor la Rădăuți), desigur, a fost prins, încătușat, însoțit de grăniceri și restituit familiei. Tatăl Vladimir avea să se stingă din viață, la vârsta de doar 39 de ani, pe parcursul aceluiași an.

În luna martie 1953, imediat după moartea tătucului Stalin, tânărul Emil Loteanu (după ce i s-a refuzat, la București, să se înscrie la Institutul de Teatru și Cinematografie - din cauza datelor din anchetă) - s-a adresat Ambasadei URSS, a obținut actul de repatriere și se trezi la Chișinău, în capitala URSS moldovenești, unde chiar la 31 decembrie 1952, debuta, din nou, cu poezia "Cântecul mării iubiri", la "Colțul începătorului" al ziarului "Tinerimea Moldovei". A colindat Basarabia (ocupată!), în calitate de corespondent al "Tinerimii"; a mai făcut alte studii (serale), a obținut "atestatul de absolvent al școlii medii sovietice" și visul său de a deveni cineast s-a apropiat de realizare. A ajuns la Moscova, a făcut alte studii la Școala MHAT, a audiat cursuri de literatură la

Unicul Institut de Literatură "Maxim Gorki", a luat contact cu tineri din Basarabia, viitorii actori - fondatori ai Teatrului pentru tineret "Luceafărul" și a reușit să devină student, la regia de film (Institutul de Stat de Cinematografie), unde l-a avut ca profesor și îndrumător pe maestrul Grigori Roșal, care explica învățăceilor: "Toți știu că cinematografia le-a asimilat pe toate celelalte muze și le-a topit într-un aliaj deosebit, care se numește lumea artistică a artei cinematografice, și această lume e minunată anume prin aceea că fiind o sinteză, în același timp este o artă originală, irepetabilă". Realizează primele sale lucrări, de curs, în calitate de regizor: "Măria Sa Hora", "Amintiri din copilărie" (după Ion Creangă) și "Piatră. Timp. Cântec", toate la studioul "Moldova - Film" de la Chișinău.

Debutul adevărat, în arta cinematografică, se produce în anul 1962, cu pelicula de licență "Așteptătime în zori", cu actori basarabeni - Ion Șcurea, Dumitru Fusu, Nina Doni, Iulian Codău ș.a. Tot pe parcursul anului 1962, la editura "Cartea Moldovenească" din Chișinău îi apărură și a doua plachetă de versuri "Chemarea stelelor" (prima "Zbucium", văzuse lumina tiparului în anul 1956, la 20 de ani). Și, valuri creației, l-au înălțat până la ceruri, cu peliculele "Poienile Roșii" (la început scenariul s-a numit "Ciuleandra") - anul 1966 (debutul actorilor tineri Svetlana Toma și Victor Soțchi-Voinicescu ș.a. - primul film turnat în limba română!); "Această clipă!" (1969 - alte debuturi importante - Mircea Soțchi-Voinicescu, fratele lui Victor, Maria Sahaidac), cu Mihai Volontir în rolul central; Premiul "Marele Chihlimbar" la cel de-al X-lea concurs - trecere în revistă zonal al Republicilor Baltice, RSS Bielorusă și RSS Moldovenească; Premiul special al revistei "Iskusstvo kino" ("Arta filmului"), anul 1970 (Moscova); prezentat și la Madrid (filmul este despre războiul civil din Spania); "Lăutarii", biserial, la care Emil Loteanu a muncit cu jertfire de sine 5 ani, lansându-l pe ecranul unional și internațional pe artistul poporului Serghei Lunchievici - cel mai popular mânuitor al viorii din întreaga Basarabie; pe tânărul actor Vasile Zubcu ș.a.; "Scoica de argint" - a doua mențiune de gală a Festivalului de la San-Sebastian; Premiul "Ghipuscua" - pentru realizarea artistică a temei și "Gaschen" - pentru cel mai reușit film al Festivalului; Premiul "Nimfa de argint" în cadrul Săptămânii Filmului Sovietic de la Neapole (Italia), prezentat și la Paris, despre care relatează și revista "La revue de cinema": "... prea poate că importanța filmului ne-a părut peste măsură în raport cu operele mediocre, pe care a trebuit să le suportăm în prealabil. Și, totuși, <<Lăutarii>> este un film foarte important, apropiat de cele semnate de Paragianov și Tarkovski. Este o operă de mare anvergură, care și-a făcut apariție și noi o salutăm cu mult entuziasm".

Pelicula "Lăutarii" s-a dovedit a fi creația de vârf a lui Emil Loteanu, chiar dacă următoarea lucrare "Șatra" ("O șatră urcă la cer") a cucerit lumea întreagă (a fost achiziționat de către 120 de țări, succes pe care nu l-a obținut nici un film de celebrul Nikita Mihalkov). O nouă culegere de versuri, "Sufletul ciocârlilor" (editura "Cartea Moldovenească", 1974, Chișinău) și un nou film, inspirat din opera genială a lui Cehov: după nuvela "O dramă la vânătoare" - "Dulcea și tandra mea fiară", cu tânără actriță Galina Beliaeva (avea să-i devină soție și mama unicului fiu al lui Emil Loteanu - Emil-junior), dar și devenit cunoscut și recunoscut în întreaga lume prin valsul (genial!) al lui Eugen Doga. Relatam mai târziu: "Valsul din filmul <<Dulcea și tandra mea fiară>> odată cu lansarea acestuia pe ecranele țării sovietice a devenit o lucrare muzicală de sine stătătoare chiar, fiind deseori solicitată de ascultătorii posturilor de radio de la Moscova și din întreaga Rusie <<Popularitatea filmului și popularitatea compozitorului (născut în Transnistria) s-au răspândit mână în mână>>". Unul dintre fondatorii Filmului Poetic - poate cel mai important, pe plan mondial - Emil Loteanu, român din Basarabia, a reușit să nu cedeze în fața ideologiei (și a cenzurilor!) sovietice, a gândit și creat mereu internațional, deși peliculele și cărțile sale de poezie (în jur de zece și în rusește) - sunt o dovadă extrem de convingătoare a dragostei creatorului pentru Neamul său Românesc!

Cele de pe urmă filme de artă - "Luceafărul" și "Găoacea", un fel de adio al artistului poporului din Federația Rusă s-au dovedit a fi un platou, un respiro, de pe care visa să se lanseze și mai departe, în

înalturile fără de sfârșit, dar criza economică de după 1991 și noul veac nebun i-au zdruncinat inima, i-au rănit sufletul și n-a mai reușit să-și realizeze ultimele trei filme, rămase doar în scenariile sale. La sfințirea monumentului funerar (sculptor Grigori Potoțki, originar din Basarabia) de la cimitirul Vagankovski din Moscova, am citit poemul meu (din volumul "Basarabia martiră"): "Cu zâmbetul pe buze - așa aș vrea să mor" (cu un motto din Katha - Upaniștad I: "Tubitul meu părinte, ai dat tot ce aveai,/ Mă ai pe mine numai. Pe mine cui mă dat?").

-Eu m-am născut pe zloată, în târgul Secureni,
La margine de Țară, în Roșile Poieni...
La Ocnita-ntre Prut și Nistru-i Clocușna mea -
La moara lui bunicu eu am urcat în șa...
Am ocolit pământul și-un neam de moldoveni,
Trezind din somn de moarte străjeri ștefanieni.
Chiar dacii-lupi (oștenii!) pe vechiul lor hotar
Se ridicau din haos... Și-un Rege solitar -
Decapitat, desculț, plutea mai mult în gând...
Din urma lui pășea un lăutar plângând,
Strângând la subsuoară vioara sa cea albă -
De la Hotin și până la Cetate Albă...
Erau niște vedenii sau un crâmpei de vis,
Dar m-am trezit îndată și-n sinea mea mi-am zis:
Tu ești ales să cugeți și să compui poeme,
Muindu-ți pana-n lance în Roșile Poiene,
Să zugrăvești istorii de Țară, de iubire
Cu patimă, cu zbcium - O carte de iubire...
Să-nveșnicești imagini, prezente și trecute,
Mioare și Fecioare, cu ochi frumoși de ciute...
Copleși cu nimb pe frunte, bătrâni cu plete dalbe,
Haiduci uitați la munte, femei sunând din salbe...
Profeti, huțani, călugări, veghind la Rădăuți;
Pe Eminescu, singur, plângând prin Cernăuți.
Luceafărul din Ceruri, ținând oglinda Lumii...
Pe Anna cea Divină... Să-mpaci pe toți nebunii!
Să îmblânzești la urmă și Dulcea-ți, tandră fiară...
Și împröscat cu pietre și alungat din Țară -
Să tot iubești românul, și rusul și țiganul,
Cu propriul tău sânge să-ți potolești aleanul...
Țiganiii tăi din Indii au străbătut cântând,
O vatră de jăratec - dansând, bocind, murind...
Or fi fiind de-ai noștri ori noi om fi de-ai lor?
-I-am scos pe toți în Lume... Știind că am să mor...
Ce-i gloria, nebune, mi-am spus în gândul meu -
Gustând a ei dulceață m-am otrăvit mereu (...)

Mihai Prepelită